

Larysa Gajewska (Лариса Гасвська)

Narodowa Akademia Administracji Publicznej przy Prezydencji Ukrainy
e-mail: laurabest@ukr.net

Natalia Szulga (Наталія Шульга)

Ekonomiczno-Transportowy Koledż w Kijowie
e-mail: ktek2000@ukr.net

Państwowa polityka edukacyjna Niemiec – cechy szczególne i kierunki wdrażania

STRESZCZENIE

W niniejszym artykule została poddana analizie polityka edukacyjna Unii Europejskiej na przykładzie Niemiec. Autorzy kierują naszą uwagę na model polityki edukacyjnej tego kraju, w szczególności na takie jej cechy jak: dominacja państwa w kwestiach zarządzania i finansowania krajowego systemu wykształcenia, orientacja na znalezienie najbardziej optymalnych stosunków uczestnictwa państwa i struktur społecznych w realizacji tych procesów, aktywizacja kierunków działalności oświatowej, które są bezpośrednio powiązane ze zwiększeniem ekonomicznego, naukowego i technicznego rozwoju kraju, zwłaszcza systemu wyższego wykształcenia.

Autorzy przeanalizowali federalne programy i dokumenty państwowe oraz pokazali tendencje i kierunki, które mogą okazać się pomocne w kwestii rozwoju i doskonalenia krajowej polityki edukacyjnej w Niemczech.

Słowa kluczowe: państwowa polityka oświatowa, polityka edukacyjna Unii Europejskiej, Niemcy, sfera edukacyjna, przykład wprowadzenia krajowej polityki oświatowej.

Wstęp

Społeczne, ekonomiczne i geopolityczne zmiany, które nastąpiły na początku lat dziewięćdziesiątych minionego stulecia w krajach Europy Wschodniej i Centralnej oraz dążenie elit politycznych i znacznej części społeczeństwa tych krajów do zintegrowania się z Unią Europejską i NATO aktywizowały potrzebę przemyślenia nowych realiów historycznych związanych z polityką edukacyjną jako fundamentem społecznego i ekonomicznego rozwoju krajów Wspólnoty.

Polityka Unii Europejskiej jest zawarta w paragrafie 165 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii. Według tego dokumentu Unia Europejska „przyczynia się do rozwoju edukacji o wysokiej jakości poprzez zachęcanie do współpracy między państwami członkowskimi oraz, jeżeli jest to konieczne, poprzez wspieranie i uzupełnianie ich działań, w pełni szanując odpowie-

działność państw członkowskich za treści nauczania i organizację systemów edukacyjnych, jak również ich różnorodność kulturową i językową”¹.

Trzeba zauważyć, iż od samego początku Unia Europejska miała wiele trudności przy tworzeniu jedynej polityki edukacyjnej dla wszystkich krajów członkowskich, która uwzględniałaby istnienie różnych tradycji administracyjnych, podstaw prawnych oraz kulturowej i językowej odrębności. Dlatego Unia Europejska postanowiła, że odpowiedzialność za politykę w sferze wykształcenia będą niosły bezpośrednio same państwa członkowskie.

W tym samym czasie Unia Europejska zadeklarowała stanowisko akceptacji i szacunku dla kulturowej i językowej różnorodności krajów członkowskich oraz obrała za cel rozwój wykształcenia, rozpowszechniania języków, wymiany studentów i wykładowców, uznawania dyplomów uczelni tych krajów. W tym celu 11 kwietnia 1997 roku państwa Unii Europejskiej pod egidą UNESCO podpisały konwencję uznawania dyplomów, która znacząco ułatwiła proces ich nostryfikacji, ujedynoliciła czas nauki w szkołach wyższych, zabezpieczyła współpracę instytucji, wymianę informacji i doświadczeń, podtrzymała rozwój wykształcenia zdalnego itd.²

Szczególną rolę w ustaleniu wspólnej strategii rozwoju polityki edukacyjnej krajów Wspólnoty odgrywa taki organ jak Komisja Europejska, członkami której są przywódcy różnych państw i rządów.

Według paragrafu 4 Traktatu o Unii Europejskiej Komisja ma za zadanie opracowanie ogólnego kierunku polityki edukacyjnej państw członkowskich, określanie celów, terminów ich osiągnięcia, środków, które mogą być przekazane do dyspozycji przez poszczególne państwa w celu skutecznego wykonywania proponowanych strategii³.

W nowym programie *Edukacja i kształcenie zawodowe 2020* określone zostały cztery cele strategiczne:

- Realizacja koncepcji kształcenia i mobilności w ciągu całego życia.
- Zwiększenie jakości i skuteczności wykształcenia i przygotowania zawodowego.
- Wspieranie równości, spójności społecznej i aktywności obywatelskiej.
- Zwiększenie twórczości, innowacyjności, przedsiębiorczości na wszystkich poziomach wykształcenia i przygotowania zawodowego.

Dzisiaj większość krajów europejskich opracowała nowe podejście do strategii rozwoju edukacji w swojej polityce, co odpowiada perspektywom cywilizacji postindustrialnej i zmierza w stronę przesunięcia źródeł i sił napędowych rozwoju społecznego i ekonomicznego ze sfery materialnej do intelektualnej. Pod wpływem tego zmieniła się struktura państwowej polityki edukacyjnej.

Współczesny proces integracji europejskiej, przechodząc po kolei przez takie stadia jak wspólny rynek, unia walutowo-ekonomiczna oraz integracja polityczna, zbliżył się do możliwości osiągnięcia nowej jakości w warunkach integracji kultury, wykształcenia i badań naukowych.

Analizując politykę Unii Europejskiej w sferze edukacji, można stwierdzić „brak wspólnego dla wszystkich państw przepisu skutecznego zarządzania”, dlatego każdy kraj musi wypracowywać własne strategie narodowe i samorządowe. W krajach rozwiniętych polityka

¹ Polityka Oświatowa 2010, nr 2 (22) [http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/EFDDCE26CD280FBFC125776800260E16\\$file/Polityka%20oswiatowa.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/EFDDCE26CD280FBFC125776800260E16$file/Polityka%20oswiatowa.pdf)

² *Polityka oświatowa w Polsce*, <http://www.marekg.user.ixpnet.pl/Przykład.pdf>

³ Polityka Oświatowa 2010..., op. cit.

państwowa, która kieruje ich rozwojem, wychodzi na pierwszy plan w programach reform państwowych.

W raporcie Organizacji Współpracy Ekonomicznej i Rozwoju *Perspektywy polityki edukacyjnej – 2015* przedstawiono wyniki badań około 450 reform edukacyjnych, które były wprowadzane w czterech krajach członkowskich tej organizacji w latach 2008–2014. Podkreślono, że „ocena przez państwa własnej polityki edukacyjnej jest raczej wyjątkiem niż regułą”. Dlatego zupełnie zrozumiała jest opinia ekspertów o tym, że „jeżeli chcemy polepszyć efekty wprowadzenia reform, musimy działać bardziej systematycznie i opierać się na analizie faktów”.

Wśród najbardziej priorytetowych reform w sferze kształcenia, które są wprowadzane w życie w krajach członkowskich Organizacji Współpracy Ekonomicznej i Rozwoju, wyróżniamy następujące: przygotowywanie studentów do przyszłych zawodów (29%), doskonalenie szkół (24%), osiągalność i jakość wykształcenia wspólne dla wszystkich (16%), ocena i analiza (14%), finansowanie (12%), zarządzanie wykształceniem (9%).

Analiza konkretnego dorobku realizacji państwowej polityki edukacyjnej w Niemczech

Niemcy – wysoko rozwinięty kraj, w którym stopniowo wprowadza się kontynentalny model państwowej polityki edukacyjnej. Podstawowymi cechami tego modelu są: dominacja państwa w kwestiach zarządzania oraz finansowania krajowego systemu kształcenia, orientacja na znalezienie najbardziej optymalnych stosunków uczestnictwa kraju i struktur społecznych w realizacji tych procesów, aktywizacja kierunków działalności oświatowej, które bezpośrednio powiązane są ze zwiększeniem ekonomicznego, naukowego i technicznego rozwoju kraju. Ważne miejsce zajmuje system wyższego wykształcenia.

Jeszcze w roku 1998, jako dodatek do federalnej ustawy o wyższym wykształceniu, zatwierdzona była reforma niemieckiego systemu wykształcenia wyższego, ukierunkowana na zwiększenie konkurencji oraz dyferencjacji placówek naukowych kosztem osłabienia odgórnej regulacji ich funkcjonowania, skupienie się na jakości kształcenia i stworzenia warunków do osiągnięcia tej jakości. W efekcie zauważa się stopniowe wprowadzanie do systemu decyzji uchwalonych w ramach reformy oraz rozpoczęcie zarządzania wyższymi placówkami poprzez różne poziomy mechanizmów rynkowych.

Znaczący wpływ na zmiany i rozwój krajowej polityki edukacyjnej w Niemczech miał proces boloński, podstawowym celem którego było opracowanie ogólnych zasad dla krajów europejskich, zabezpieczenie możliwości uznawania placówek szkolnictwa wyższego poza granicami konkretnego kraju, pomoc w swobodnej wymianie studentów i wykładowców pomiędzy uniwersytetami europejskimi, zwiększenie szans na zatrudnienie absolwentów na europejskim rynku pracy oraz zwiększenie konkurencyjności uniwersytetów europejskich w skali światowej⁴. Przyłączając się do procesu bolońskiego, Niemcy zobowiązały się do 2010 roku stworzyć jedną europejską strefę oświaty wyższej.

W roku 2000 kraj poważnie zwiększył wydatki państwowe na oświatę. Pojawiły się nowe programy federalne skierowane na doskonalenie systemu kształcenia, które częściowo

⁴ *Германия 2010* (Germany 2010), под ред. В. Б. Белова], М.: Русский сувенир, Институт Европы РАН, Москва 2011, с. s. 161.

są finansowane przez Unię Europejską. Poszerzane i modyfikowane są programy rozwoju systemu wykształcenia i szkoleń zawodowych.

Rząd niemiecki poświęca dużą uwagę (zgodnie z trendem ogólnoeuropejskim) wprowadzeniu systemu nauki przez całe życie dla wszystkich (*Lebensbegleitendes für alle*), skierowanego na wsparcie koncepcji w stosunku do wszystkich grup społecznych w kontekście reformy struktury oświatowej, której główne założenie polega na tym, że „ze względu na szybki progres naukowy i technologiczny oraz warunki pracy, które ciągle się zmieniają, kompetencje każdego obywatela powinny ciągle zmieniać się i odnawiać”.

Podstawą realizacji koncepcji nieprzerwanego kształcenia jest program *Kształcące się regiony – rozwój sieciowej współpracy*, którego poziom finansowania przekroczył 118 mln euro. Program był wprowadzany przez ministerstwo oświaty Niemiec przy pomocy finansowej europejskiego funduszu społecznego (51 mln euro). Głównym celem tego programu jest wsparcie regionalnych sieci oświatowych instytucji innowacyjnych, które mają zapewniać nauczanie oraz kształcenie zawodowe odpowiadające koncepcji ciągłego uczenia się.

Dorobek naukowy, który powstał w ramach realizacji tego programu, wyznaczył czynniki dla oceny jej efektywności: współpraca instytucji uczestniczących w programie, kształcenie zawodowe oraz rozwój regionalnego krajobrazu edukacyjnego jako wynik wprowadzenia wspólnych projektów, odbiorcy i grupy docelowe sieciowej współpracy, stan regionalnego rynku pracy, potencjalne możliwości wymiany doświadczeń. Podstawy naukowe programu zabezpieczane były poprzez konsorcjum nadzorcze pod kierownictwem niemieckiego instytutu edukacji dla dorosłych (Deutscher Institut für Erwachsenenbildung). W roku 2005 funkcja ta była przekazana uniwersytetowi w Monachium oraz firmie Ramboll Management. Uniwersytet nadzoruje realizację celów podstawowych, a firma – przydatność stworzonych sieci.

Jednak dołączenie Niemiec do procesu bolońskiego stworzyło trudności, które spowodowane były rozpoczęciem stopniowego wprowadzania nowych programów edukacyjnych skierowanych na wprowadzenie stopni bakałarza i magistra dla niektórych specjalności oraz poszerzenia nomenklatury dla nowych programów. Przy tym wszyscy uczestnicy otrzymali prawo wyboru terminów i skali zmian. Jednocześnie kierownictwo niemieckich uniwersytetów i przedstawiciele kręgów pracy przejawiali „wstrzeźliwość w tej kwestii, opór przed możliwymi negatywnymi następstwami dla jakości wyższego wykształcenia”⁵. Jednak „potrzeba sprostania wymaganiom dnia dzisiejszego i bycia przewodnikiem edukacji europejskiej zmusiły Niemcy do kontynuacji reform w kierunku kształtowania jednej europejskiej przestrzeni edukacyjnej”⁶. Dlatego nie dziwi, że dalszy rozwój polityki edukacyjnej Niemiec odbywa się w ramach programów Unii Europejskiej.

W celu zwiększenia ilości nowych zasobów informacji w edukacji oraz podwyższenia jakości przygotowania zawodowego wprowadzono program ministerstwa oświaty *Nowe zasoby informacji w procesie edukacji* (optymalizacja wykorzystywania edukacyjnych programów komputerowych), co stanowi składową urzędowej inicjatywy *Innowacje i miejsca*

⁵ А. М. Пугач, *Основні засади функціонування інтеграційних структур в сфері аграрної освіти, науки і виробництва*, Державне управління: удосконалення та розвиток [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=884&p=1>

⁶ *Научно-технический прогресс: словарь*, сост. В. Г. Горохов, В. Ф. Халипов, М.: Политиздат, 1987, s. 163.

pracy w informacyjnym społeczeństwie XXI wieku. Nakłady finansowe na program w okresie pomiędzy 2001 a 2003 rokiem wyniosły 200 mln euro.

Wprowadzono również program *Badania związku wyższych szkół zawodowych z ekonomią* (zabezpieczenie związku wyższego wykształcenia zawodowego z obecnym stanem ekonomicznym w celu przyspieszenia procesów przeniesienia i wprowadzenia nowej wiedzy do przedsiębiorstw).

Kluczowym dokumentem państwowym, który wyznacza rozwój oświaty w Niemczech, jest *Raport o technologicznej efektywności Niemiec 2006*⁷ zawierający między innymi szczegółową analizę czynników, które potencjalnie mogą hamować rozwój innowacyjnych technologii w kraju. Stwierdzono potrzebę stworzenia dodatkowych miejsc do przygotowania fachowców, przede wszystkim kierunków technicznych i przyrodniczych. Te wnioski tworzą podstawę dla dalszego opracowania i wprowadzania różnych inicjatyw państwowych⁸.

Otóż 14 czerwca 2007 roku podpisany został Traktat o szkołach wyższych 2020 – umowa rządowa pomiędzy władzą centralną i regionami dotycząca programów oświatowych i zabezpieczenia możliwości zdobycia wykształcenia przez przyszłe pokolenia oraz zwiększenia efektywności w dziedzinie osiągnięć naukowych. Umowa wyznacza mechanizmy współpracy i koordynacji pomiędzy regionami oraz władzą centralną (chodzi o zabezpieczenie dostatecznej ilości miejsc szkoleniowych w szkołach wyższych, działalność regionów na rzecz realizacji postanowień procesu bolońskiego, zwiększenie pomocy dla priorytetowych kierunków naukowych i dla nowego pokolenia wykładowców szkół wyższych, wzmocnienie współpracy pomiędzy ośrodkami kształcenia a przedsiębiorstwami produkcyjnymi, dalszy rozwój wyższych szkół zawodowych w celu przekształcenia ich w regionalne centra innowacyjne w ramach federalnego wsparcia dla badań naukowych w wyższych szkołach zawodowych)

⁹.

W roku 2007 opracowany został dokument o nazwie *10 zwrotnych kierunków modernizacji oświaty zawodowej*¹⁰, który stworzył podstawy reformowania systemu kształcenia zawodowego i wyznaczył następujące najważniejsze założenia:

1. Modernizacja (nowe wymagania do kwalifikacji ze względu na zmiany w sektorze ekonomicznym: odejście od ekonomiki przemysłowej do sfery usług w warunkach zmian demograficznych; stworzenie nowej kultury oświatowej w sferach innowacyjnych zawodów i branży, które rozwijają się i bezpośrednio są powiązane z badaniami; udoskonalenie struktury systemu oświaty zawodowej).

2. Zarządzanie w strefie przejścia z jednego poziomu kształcenia na inny (udoskonalenie systemu koordynacji pomiędzy szkołami zawodowymi oraz szkoleniami w przedsiębiorstwach; wykorzystywanie zdobytych wcześniej – w czasie studiów – kwalifikacji; udoskonalenie struktury wsparcia dla osób, które mają problemy o charakterze społecznym; zwiększe-

⁷ Б. Г. Юдин, *Знание как социальный ресурс*, Вестник РАН, 2006, т. 76, № 7, с. 589.

⁸ В. И. Солдаткин, *Современная государственная образовательная политика: социальные императивы и приоритеты*, М.: Изд-во МЭСИ, 1999.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Т. С. Яровенко, Чинники інвестиційного розвитку сфери освіти України, Європейський вектор економічного розвитку, 2015, № 1(18), с. 236–242.

nie liczby migrantów, którzy otrzymują wyższe wykształcenie w Niemczech; kwalifikacja dorosłych z nieukończonym średnim lub wyższym wykształceniem).

3. Studia podyplomowe (związek wyższego wykształcenia zawodowego ze studiami podyplomowymi, dostępność wykształcenia zawodowego dla szkół wyższych, stopniowość kształcenia i zdolność do zabezpieczenia przydatności zawodowej).

4. Otwartość na Europę – wprowadzenie państwowych reform oświatowych z uwzględnieniem procesów rozwoju krajów europejskich (równe kwalifikacje w Europie i kraju, system wyrównywania profesjonalizmu w kształceniu zawodowym i pojęcia profesji).

Chodzi tu o takie kierunki państwowej polityki edukacyjnej jak połączenie wykształcenia ogólnego i wykonywanej pracy bez potrzeby „przerywania działalności zawodowej”¹¹.

Państwowa polityka edukacyjna przyznaje, że skuteczny rozwój ekonomiczny i dobrobyt kraju w znacznym stopniu zależą od wiedzy i kompetencji. A ekonomika i innowacyjne technologie wymagają nowych pomysłów naukowych, które przy dobrym wykorzystaniu tworzą skuteczną ekonomię.

Państwo aktywnie włącza się do wprowadzania polityki oświatowej, wsparcia innowacji oraz ich skutecznego funkcjonowania. W taki sposób przy bezpośrednim wsparciu federalnego ministerstwa edukacji dokonuje się opracowanie oraz realizacja kompleksu edukacyjnych zabiegów pod ogólną nazwą *Aktywne działania edukacyjne*. Program ten ma na celu polepszenie sytuacji dla szkoleń zawodowych, będąc jednocześnie głównym elementem realizacji przyjętego w *Umowie państwowej o edukacji i młodych specjalistach w Niemczech* programu podtrzymującego działalność państwa. *Aktywne działania edukacyjne* zawierają różne instrumenty realizacji wyznaczonych zadań – od nowych programów wsparcia do kampanii edukacyjnych. Ze strony Federalnego Ministerstwa Oświaty program ten wyznacza cztery podstawowe kierunki działalności¹²:

1. Kampanie regionalne – programy zorientowane na wsparcie regionów z najniższym stosunkiem popytu do podaży lub takich, w których przewyższa się średni poziom zmniejszenia się popytu na zawodowe nauczanie (program *STARegio*, program tworzenia miejsc edukacji zawodowej na ziemiach zachodnich i wschodnich *Ausbildungsplatzentwickler West/Ausbildungsplatzentwickler Ost*, nowy program federalny dotyczący rozwoju i wsparcia struktury oświatowej *Jobstarter*, program wspierający *Patenschaftprogramm*).

2. Branżowe programy skierowane na wsparcie nowych gałęzi rozwoju, takich jak technologie mikrosystemowe, nanotechnologie, biotechnologie, technologie optyczne, oraz w sferach, w których popyt na miejsca edukacji zawodowej przewyższa podaż (na przykład w sferze obróbki mięsa).

3. Rozwój całego spektrum dyscyplin w wyższych szkołach zawodowych odbywa się dzięki wprowadzeniu licznych specjalizacji, które są realizowane na różnych poziomach nauczania dla bakałarzów i magistrów.

4. Programy zorientowane na grupy specyficzne: młodych ludzi z problemami społecznymi oraz młodych migrantów i przedsiębiorców z obcych krajów (programy BQF, KAUSA).

Wkład niemieckiej polityki oświatowej w rozwój wykształcenia zawodowego bazuje na wspólnej pracy ministerstw oświaty różnych landów z izbami handlowo-przemysłowymi,

¹¹ В. И. Солдаткин, op. cit., s. 205.

¹² Т. Шевченко, *Розвиток освіти та особистості в різних педагогічних системах*, Вінниця: Нова книга, 2002.

które reprezentują interesy pracodawców. Ten system przewiduje mechanizm wspólnego podejmowania decyzji w stosunku do przyjętych programów, konkretnego i przejrzystego schematu finansowania. Wydatki na utrzymanie placówek oświatowych bierze na siebie państwo, a wykształcenie zawodowe finansują instytucje biznesowe.

Wprowadzenie takiego podwójnego systemu obniża prawdopodobieństwo wystąpienia nierównowagi strukturalnej na rynku pracy i zwiększa praktyczny kierunek nauczania zawodowego. Wśród innych zalet takiego systemu można dostrzec zwiększoną motywację uczniów do uczenia się zawodów, do nabywania wysokiej jakości umiejętności praktycznych, do rozwoju samodzielności i odpowiedzialności. Ten system daje możliwość nie tylko elastycznego i szybkiego reagowania na zmiany wymagań dotyczących treści zawodowych w kształceniu pracowników, ale też efektywnie wykorzystuje pracownicze zasoby kraju. Według ocen badaczy system ten jest przystosowany do ekonomii, państwo skutecznie reguluje rynek pracy. System sprawnie funkcjonuje za pośrednictwem silnych zrzeczeń pracodawców, rozwiniętych umów międzygrupowych, wysokich wynagrodzeń dla niewykwalifikowanych pracowników oraz wysokiego poziomu świadczeń pomocy społecznej dla bezrobotnych.

Jeszcze jednym wariantem początkowego wykształcenia zawodowego młodzieży jest model „roku pracy”, kiedy absolwent szkoły średniej może brać udział w pewnych projektach socjalnych (ekologicznych, oświatowych, kulturowych), otrzymując za to symboliczne wynagrodzenie. Państwo lub fundusze kościelne rekompensują wydatki na życie i wyżywienie. W procesie „roku pracy” młody człowiek określa kierunek, którym chce się zajmować w przyszłości, nabywa umiejętności pracownicze oraz kluczowe kompetencje zawodowe. Dostając się do centrów szkoleń zawodowych (analogicznych do szkół zawodowych na Ukrainie), student wybiera konkretny kierunek na drugim roku, na pierwszym natomiast poznaje różne zawody, które są nauczane w tej określonej placówce. To zbliża oświatę do wymagań rynku pracy i sprzyja dalszemu kształceniu.

Uprawnienia organów władzy w strefie oświaty zawodowej w Niemczech podzielone są w taki sposób, że działalność niższych szkół zawodowych kontroluje kierownictwo landów, z budżetu których wydziela się środki na ich utrzymanie. Odpowiedzialność za szkolenia już istniejących pracowników ponosi urząd federalny, funkcje kontrolujące wykonują też izby handlowo-przemysłowe i rzemieślnicze.

Zawartość planów naukowych szkół zawodowych nie jest reglamentowana poprzez władzę centralną.

Założenia podstawowe, które są stosowane w szkoleniach pracowników zakładów, są ujednoczone i określone ustawą federalną o przygotowaniu zawodowym.

Nowe impulsy państwowej polityce oświatowej nadaje zwiększenie uwagi w kierunku prac naukowo-badawczych. Dzięki nowym programom uniwersytety zwiększają specjalizację, a rankingi jakości i popularności wzmacniają konkurencję pomiędzy wyższymi placówkami naukowymi. Ocena pracy zespołu wykładowców odbywa się na podstawie osiągnięć naukowych.

Praktyka pokazuje zwiększenie wpływu uniwersytetów na wprowadzenie innowacji oraz wzmocnienie rozwoju ekonomicznego w kraju. Polityka w szkolnictwie wyższym jest skierowana na wspieranie przez państwo osiągnięć naukowych oraz ich orientację na osiągnięcie konkretnych celów ekonomicznych i społecznych. Równolegle zwiększa się procent finansowania prac naukowych, które są prowadzone na uniwersytetach, przez przedsiębiorstwa produkcyjne. Dzięki temu zacieśnia się związek pomiędzy badaniami naukowymi a wprowadzeniem ich rezultatów do przemysłu.

W celu zintensyfikowania badań naukowych, udoskonalenia umów dla ich wprowadzenia wdrożono program *Superjakość*¹³, który jest realizowany przez niemieckie towarzystwo naukowo-badawcze i radę naukową. Wsparcie odbywa się w trzech kierunkach rozwoju innowacyjnego:

- szkoły przygotowujące magistrów, które mogą zaproponować młodym naukowcom program nauczania prowadzący do obrony prac magisterskich w warunkach wysokiej jakości środowiska naukowo-badawczego,
- uniwersyteckie „ośrodki super jakości” dla tworzenia przy uniwersytetach uznawanych na całym świecie instytucji w celu rozwoju współpracy z zakładami naukowo-badawczymi spoza uniwersytetów, specjalistycznymi placówkami wyższymi oraz przedsiębiorstwami;
- poszerzeniem spektrum najnowszych badań naukowych na uniwersytetach w celu zwiększenia profilu naukowo-badawczego wybranych placówek wyższych.

W czerwcu 2009 roku urzędy landów i federacji uchwaliły decyzję co do przedłużenia działania programu do roku 2017 z jednoczesnym zwiększeniem finansowania do 2,7 mld euro.

Po bardzo poważnej selekcji (2 marca 2011 roku) ogólna komisja towarzystwa naukowo-badawczego i rada nauki wybrała 32 wyższe szkoły z trzynastu landów federalnych. Wsparcie finansowe otrzymało 25 projektów z kierunku „szkoły magistrów”, 27 projektów z „ośrodków super jakości” i 7 projektów z programu „koncepcji przyszłości”¹⁴.

Ogólna ocena programu była przeprowadzona w roku 2016. Dzisiaj badacze z berlińskiej i brandenburskiej akademii nauk odnotowują niejednoznaczne rezultaty trzyletniej rundy programu. Z jednej strony zwiększyła się mobilność fachowców, wprowadzona została duża ilość innowacji instytucyjnych, stworzona została atmosfera wolności twórczej. Z drugiej strony eksperci wykazują obawy, że po zakończeniu wsparcia finansowego znaczna ilość wysokiej klasy specjalistów, którzy uczestniczą w programie, nie będzie mogła znaleźć miejsca dla należytego wykorzystania swojej wiedzy i kompetencji w określonym zawodzie.

Dlatego całkowicie uzasadniona wydaje się opinia socjologa M. Curna, który jest przekonany, że uniwersytet musi wspierać szerokie spektrum kierunków naukowych i „żaden przedmiot nie może być wykluczany systematycznie ze strefy doświadczeń, dlatego że i w tych, które otrzymały wsparcie w «ośrodkach super jakości», kiedyś może wyczerpać się szereg badanych kwestii”.

Część finansowania oświaty wyższej stanowi w Niemczech 1,1% PKB. Ogólne wydatki federacji, landów i zgromadzeń na edukację wyższą w roku 2010 były zwiększone do 102,8 mld euro.

Zwiększenie wydatków na szkolnictwo wyższe jest ściśle związane z wprowadzeniem programów *Super jakość* i *Umową o oświacie wyższej 2020*. Obcięto część kosztów, które powstawały na skutek prowadzenia otwartych konkursów projektów naukowych.

Nie można nie liczyć się z tym, że zgodnie z reformą federalną 2006 roku istnieje zakaz kooperacji finansowej federacji i landów w zakresie oświaty. Jednak artykuł 91b przepisu podstawowego dotyczącego wsparcia badań naukowych przyznawał federacji podwójną możliwość wsparcia projektów naukowo-badawczych – wspólnie z landami lub samodzielnie.

¹³ Н. Д. Шульга, *Тенденції формування та розвитку освітньої політики Німеччини*, Інвестиції: практика та досвід, 2015, № 20, s. 41.

¹⁴ *Германия 2010...*, op. cit., s. 166.

W sferze oświaty współpracę z ziemiami federalnymi reguluje się na zasadach umowy. Po reformie 2009 roku poprawka do artykułu 104b Ogólnego prawa podkreśla potrzebę okazania pomocy finansowej¹⁵.

Zakończenie

W taki sposób oświatowa polityka Niemiec bazuje na kontynentalnym modelu oświaty wyższej, dla której charakterystyczna jest dominacja państwa w kwestiach kształtowania i finansowania całego sektora branży oświatowej. Dzisiaj wiodące tendencje jej realizacji polegają po pierwsze na stworzeniu konkurencyjnego krajowego systemu oświaty, który sprzyjałby dalszemu wzmocnieniu oraz rozwojowi kraju w kontekście integracji europejskiej. Po drugie wzrasta potrzeba wyznaczenia optymalnych relacji pomiędzy uczestnictwem federacji, landów oraz struktur samorządowych w finansowaniu systemu oświaty wyższej. Po trzecie zauważa się orientację na zwiększenie jakości oświaty wyższej poprzez zabezpieczenie dalszego doskonalenia usług oświatowych, działalności naukowo-badawczej dla zwiększenia ekonomicznego potencjału kraju i przemysłu.

Bibliografia

- Gornitska A. *Hybrid steering approaches with respect to European higher education*, A. Gornitska, P. Maassen, Higher Education Policy 2000, Vol. 13, p. 270–272.
- Германия 2010 (Germany 2010)*, под ред. В.Б. Белова, М.: Русский сувенир, Институт Европы РАН, Москва 2011, 194 с.
- Научно-технический прогресс: словарь*, сост. В.Г. Горохов, В.Ф. Халипов, М.: Политиздат 1987, 366 с.
- Погріщук Б.В., *Формування наукового середовища як основи розвитку інноваційної економіки*, Вісник аграрної науки Причорномор'я., 2014, Т. 2, Вип. 3, с. 101–110.
- Солдаткин В.И., *Современная государственная образовательная политика: социальные императивы и приоритеты*, М.: Изд-во МЭСИ, 1999, 366 с.
- Шевченко Т., *Розвиток освіти та особистості в різних педагогічних системах*, Вінниця: Нова книга, 2002, 512 с.
- Шульга Н.Д., *Тенденції формування та розвитку освітньої політики Німеччини*, Інвестиції: практика та досвід, 2015, № 20, с. 147–150.
- Юдин Б.Г., *Знание как социальный ресурс*, Вестник РАН, 2006, т. 76, № 7, с. 587–595.
- Яровенко Т.С., *Чинники інвестиційного розвитку сфери освіти України*, Європейський вектор економічного розвитку, 2015, № 1(18).
- Rodak A., *Edukacja w krajach Unii Europejskiej: system dualny szkolnictwa zawodowego w Niemczech*, Nowa Edukacja Zawodowa 2001, nr 2, s. 13–15.
- Śledzińska M., *Edukacja po niemiecku*, Gazeta Szkolna 2004, nr 21, s. 8.

¹⁵ *Германия 2010...*, op. cit., s. 169.

Źródła internetowe

- Ausbildungsoffensive [Electronic resource]. – URL: www.bmbf.de/de/ausbildungsoffensive.php
- Polityka oświatowa 2010, nr 2 (22), [http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/EFDDCE26CD280FBFC125776800260E16\\$file/Polityka%20oswiatowa.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/EFDDCE26CD280FBFC125776800260E16$file/Polityka%20oswiatowa.pdf)
- Polityka oświatowa w Polsce, <http://www.marekg.user.ixpnet.pl/Przyklad.pdf>
- Nowosad I., *Szkolnictwo w Niemczech wobec tradycji i potrzeby zmiany*, Dialogi o Kulturze i Edukacji 2012, nr 1 (1), s. 141–163.
<http://serwer1366511.home.pl/dialogi/data/documents/Inetta=20Nowosad.pdf>
- Siellawa-Kolbowska K. E., *Edukacja obywatelska w Niemczech i Polsce*, <http://www.isp.org.pl/files/1061822190896523001227603871.pdf>
- Про Державний бюджет України на 2015 рік: Закон України від 28.12.2014 № 80-VIII, <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80-19>
- Про наукову і науково-технічну експертизу: Закон України від 10.02.1995 № 51/95-ВР, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80>
- Пугач А. М., *Основні засади функціонування інтеграційних структур в сфері аграрної освіти, науки і виробництва*, Державне управління: удосконалення та розвиток, <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=884&p=1>

SUMMARY

Larysa Gajewska (Лариса Гаєвська), Natalia Szulga (Наталія Шульга)

State Educational Policy in Germany: special features and implementation trends

This article discusses the problems of implementation of the state educational policy of the European Union in Germany. The authors focus on the model of state education developed in this country, on particular, on its following features: the interference of the state with the administrative and financial issues of the national system of education, the insistence on finding optimal correlation between participation by the state and particular public institutions in these processes, intensification of the educational activities contributing directly to the economic, scientific and technical development of the country, with a particular emphasis on the system of tertiary education.

The authors have conducted an analysis of a selection of federal programs and government documents as well as investigating the trends and solutions which may contribute to an improvement and further development of the state educational policy in Germany.

Key words: state educational policy, the European Union, Germany, the sphere of education, the experience of implementing state educational policy.

Data wpływu artykułu: 7.04.2017 r.

Data akceptacji artykułu: 7.11.2017 r.

Tetyana Pantyuk (Тетяна Ігорівна Пантюк)

кандидат педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки
та дошкільної освіти

Дрогобицького державного
педагогічного університету імені Івана Франка

e-mail: pantyuk@bigmir.net

Навчально-виховна робота з дітьми, які постраждали від новітніх міграційних процесів в Україні

STRESZCZENIE

Dydaktyczno-wychowawcza praca z dziećmi, które ucierpiały wskutek nowoczesnych procesów migracyjnych w Ukrainie

W artykule zostały postawione pytania dotyczące kryzysu społecznego w życiu współczesnego społeczeństwa ukraińskiego, które determinowane są wieloma trudnymi warunkami (wojna na wschodzie Ukrainy, potężna fala nowoczesnej migracji). Dokonano analizy kluczowych życiowych problemów migrantów: zapewnienie nowego miejsca zamieszkania, zatrudnienie, ubezpieczenie medyczne. Problem migracji, zwłaszcza w branży kształtowania stosownej przestrzeni edukacyjnej, w niniejszym artykule jest rozpatrywany jako problem interdyscyplinarny.

Przedstawione zostały zasady współczesnej edukacji w Ukrainie, które umożliwią doskonalenie przestrzeni edukacyjnej na wszystkich jej poziomach oraz stworzenie korzystnych warunków dla każdej osobowości. Udowodniono, że dzieci, które znalazły się w trudnej sytuacji życiowej związanej z migracją, potrzebują harmonii w edukacyjnych, wychowawczych i rozwijających wpływach. Podkreślamy także złożoną naturę procesu przygotowania do szkoły dziecka-migranta oraz wskazujemy na to, że warto szczególnie uważać na stan fizjologicznej, psychologicznej, społecznej gotowości dziecka do systematycznego nauczania w szkole. Socjalizacja przy tym może odgrywać kluczową rolę.

Słowa kluczowe: migracja, edukacja, dzieci, nauczanie, socjalizacja, praca wychowawcza.

Актуальність проблеми новітньої міграції

Кризові явища у житті українського суспільства в умовах сьогодення детермінуються низкою складних обставин, які посилюються військовими діями на Сході. Від них потерпають усі жителі країни, у зоні особливого ризику – діти. Хвиля новітньої міграції вимагає перегляду усталених підходів до життя людини. Це стосується всіх сфер життя, особливо освітньої, оскільки міграція передбачає переселення людини з одного місця проживання в інше і, відповідно, облаштування життя, побуту, працевлаштування, медичної допомоги, освіти, дозвілля тощо.